

ОПАЦЬКИЙ Роман,

доктор юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного
права, процесу та адміністративної
діяльності Дніпропетровського
державного університету
внутрішніх справ

ГРУПОВИЙ ПОЗОВ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Оскільки наша держава визнає, дотримується та захищає права та свободи людини та громадянина, тобто захищає її індивідуальні інтереси, то й захист колективного інтересу (групи осіб), за своїм значенням не менш важлива, ніж захист однієї особи.

На думку вчених, існуючі проблеми насамперед пов'язані з тим, що законодавча регламентація інституту групового позову в цивільному процесі пов'язана з неправильним розумінням цієї категорії. Це викликано тим, що в законі відсутнє визначення поняття «груповий позов», а в доктрині цивільного процесу сформувалося безліч підходів до характеристики даного поняття. [1, с.108]

На наш погляд, під груповим позовом слід розуміти форму судового захисту прав та законних інтересів, коли позов подається групою осіб, які мають однорідні права та обов'язки, і, як наслідок, однорідний предмет спору та основу висування вимог.

У Верховній Раді був зареєстрований проект «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо групових позовів про захист прав громадян, права на безпечне для життя та здоров'я навколишнє природне середовище» №10292, яким запропоновано запровадити у цивільному процесі інститут групового позову для громадян. Процедура розгляду групових позовів детально не регламентувалася законодавством, проте цей інститут існує. Так, відповідно до ст. 4 Цивільного процесуального кодексу України, у випадках, передбачених законом, органи державної влади, органи місцевого самоврядування, організації або громадяни мають право звернутися до суду із заявою на захист прав, свобод та законних інтересів осіб. [2]

Крім того, існують і окремі нормативно-правові акти, що регламентують право на звернення до суду за захистом прав та законних інтересів групи осіб. До них можна віднести Закон України «Про захист прав споживачів», Закон України «Про охорону навколишнього середовища», Закон України «Про виконавче провадження», Закон України «Про громадські об'єднання».

До введення даного інституту велися суперечки того, в якому вигляді

він має бути введений у цивільний процес. У результаті законодавець вчинив вірним чином і закріпив у законі груповий позов у найкращій формі. Законодавець відмовився від визначення кола справ, за якими міг би бути поданий груповий позов, що у свою чергу, на нашу думку, відповідає повною мірою демократичній державі, в якій люди, об'єднані в будь-яку групу, у разі порушення їх прав можуть звернутися до суду не окремо, а разом. Це позитивно з погляду процесуальної та матеріальної економії, як для суду, так і для сторін. [3, с.36]

Виникає доцільне питання, які обставини сприяли виникненню інституту групових позовів. Для відповіді на нього виділимо такі положення:

- по-перше, вони економічно доцільні з погляду розгляду безлічі дрібних питань;

- по-друге, вони заощаджують час суддів, оскільки дозволяють в одному процесі розглянути масу однотипних вимог, найповніше виявити коло всіх постраждалих та зрівняти їх шанси на отримання відшкодування при виконанні рішення суду;

- по-третє, вони виключають можливість різного рішення судами однотипних питань, що, призводить до формування єдиної та несуперечливої судової практики з певного кола справ. [4, с.77]

Безперечно, що в ході правозастосовчої практики були виявлені недоліки даної юридичної конструкції, а саме:

- по-перше, коли гонорар представника становить певний відсоток від суми позову, представники, зацікавлені високим гонораром, намагаються сприяти розгляду справи саме у порядку провадження за груповими позовами, що створює реальну можливість зловживань зі сторони представників;

- по-друге, у певних випадках виконати судові рішення щодо груповим позовам неможливо (так, наприклад, якщо предмет позову є матеріально-правова вимога в грошовій формі, то, мабуть, що у разі задоволення, відповідач не зможе його виконати через обмеженість матеріальних джерел, на які може бути звернено стягнення).

Таким чином, групові позови мають свої переваги в правозастосовчій практиці, що сприяє їх закріпленню та поширенню у законодавстві країн, але водночас наявність цих переваг, звичайно ж, не виключає існування і недоліків у даних позовів.

Судова практика розгляду справ про захист прав споживачів свідчить про те, що здебільшого позови позивачів задовольняються в повному обсязі судами першої інстанції, оскарження ухвалених судових рішень здебільшого здійснюють відповідачі, тобто виробники продукції; досить часто рішення судів містять відмову споживачам у відшкодуванні моральної шкоди, оскільки факт її настання залишається не доведеним позивачами або право на її відшкодування не передбачене нормами цивільного законодавства, законодавства про захист прав споживачів чи змістом укладених договорів.

Отже, завершуючи дослідження групового позовного провадження як одного з основних засобів захисту прав та свобод груп громадян у вітчизняному цивільно-процесуальному процесі, можна зробити висновок, що внесені зміни в цілому несуть позитивний характер, а необхідність подальшого розвитку цього виду виробництва, практичне значення та ефективність вибору, можливо буде оцінити лише внаслідок право-застосовної діяльності суду, оскільки найчастіше навіть ретельно розроблені норми права потребують додаткових змін та уточнення в контексті тієї чи іншої правової ситуації.

Список використаних джерел:

1. Борисова В. І., Фатєєва В. І., Яроцький В.Л. Цивільне право України: підручник. Київ. 2004. 480 с.
2. Цивільний процесуальний кодекс України: Відомості Верховної Ради України: кодекс від 18.03.2004, редакція від 01.04.2016 URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> (дата звернення: 30.10.2021)
3. Майданик Р. А. Впровадження масового позову в праві України: поняття, модель і сфера застосування. Харків. 2015. С. 49
4. Мельник Я. Я. Судова практика щодо масових, групових та похідних позовів у контексті дії режиму цивільної процесуальної безпеки. Підприємництво, господарство і право. 2018. С. 36

ПАТЕРИЛО Ірина,

доктор юридичних наук, професор
професор кафедри цивільного,
трудового та господарського права
Дніпровського національного
університету імені Олеся Гончара

ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ ПІДСТАВ ВИНИКНЕННЯ ПРАВА ПРИВАТНОЇ ВЛАСНОСТІ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

Одними з важливих об'єктів права приватної власності фізичних осіб є житлові будинки та квартири. Для виникнення у фізичних осіб права приватної власності на те чи інше майно потрібні певні підстави, тобто юридичні факти. Однак ЦК України містить норми, які регулюють виникнення права власності взагалі, не конкретизуючи відповідних положень щодо права приватної власності.

Здійснюючи право приватної власності на житлові будинки та квартири, фізичні особи вступають у різного роду правовідносини, у зв'язку з цим можуть виникати спори, пов'язані з виникненням і реалізацією права приватної власності фізичних осіб на житлові будинки та квартири. Аналіз законодавства про підстави виникнення права приватної власності фізичних осіб на житлові будинки та квартири й судової практики з цієї категорії